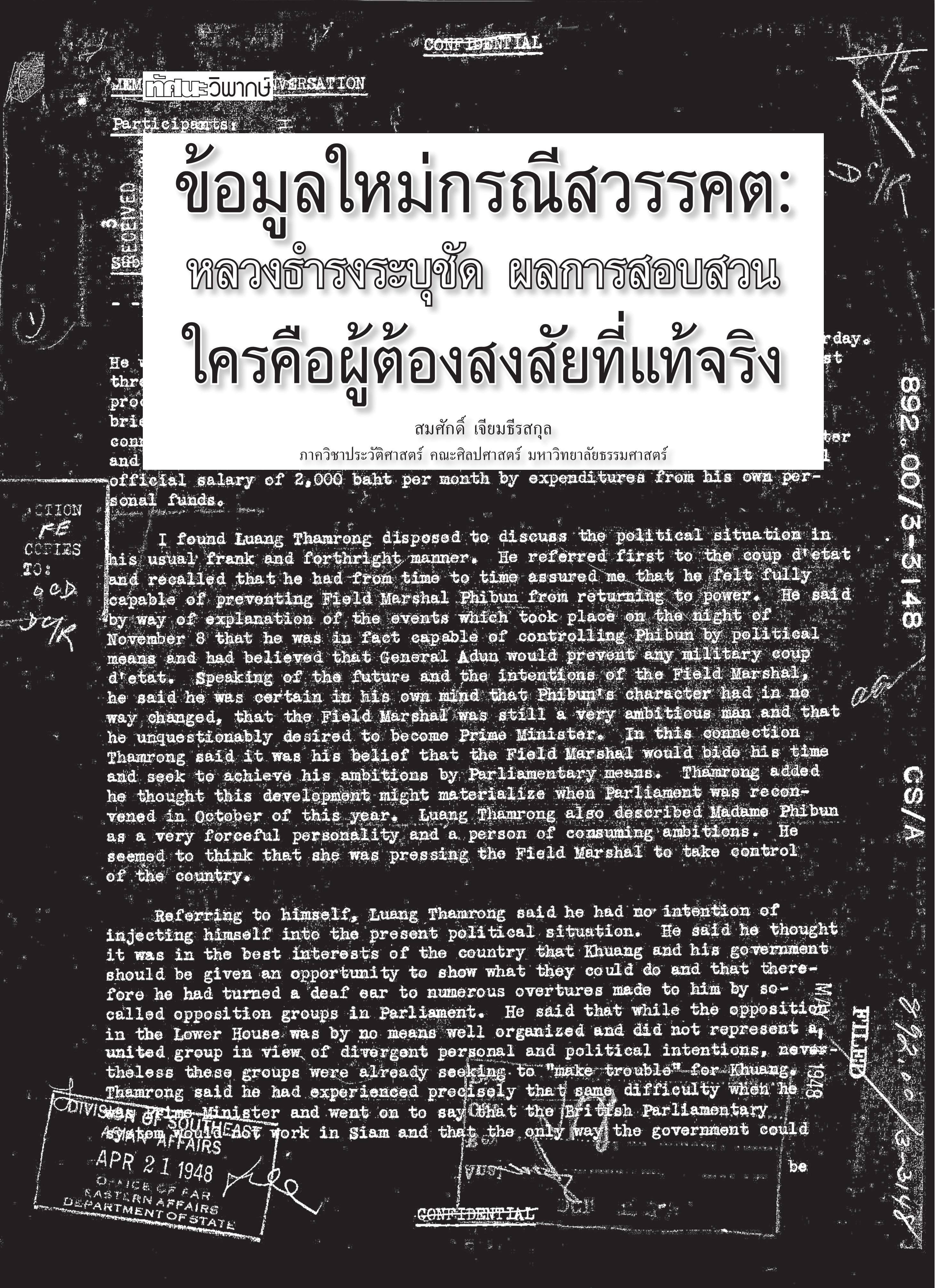
ข้อมูลใหม่กรณีสวรรคต: หลวงธำรงระบุชัด ผลการสอบสวน ใครคือผู้ต้องสงสัยที่แท้จริง

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

CONFIDENTIAL

MEM... VERSATION

Participants:

official salary of 2,000 baht per month by expenditures from his own personal funds.

I found Luang Thamrong disposed to discuss the political situation in his usual frank and forthright manner. He referred first to the coup d'etat and recalled that he had from time to time assured me that he felt fully capable of preventing Field Marshal Phibun from returning to power. He said by way of explanation of the events which took place on the night of November 8 that he was in fact capable of controlling Phibun by political means and had believed that General Adun would prevent any military coup d'etat. Speaking of the future and the intentions of the Field Marshal, he said he was certain in his own mind that Phibun's character had in no way changed, that the Field Marshal was still a very ambitious man and that he unquestionably desired to become Prime Minister. In this connection Thamrong said it was his belief that the Field Marshal would bide his time and seek to achieve his ambitions by Parliamentary means. Thamrong added he thought this development might materialize when Parliament was reconvened in October of this year. Luang Thamrong also described Madame Phibun as a very forceful personality and a person of consuming ambitions. He seemed to think that she was pressing the Field Marshal to take control of the country.

Referring to himself, Luang Thamrong said he had no intention of injecting himself into the present political situation. He said he thought it was in the best interests of the country that Khuang and his government should be given an opportunity to show what they could do and that therefore he had turned a deaf ear to numerous overtures made to him by so-called opposition groups in Parliament. He said that while the opposition in the Lower House was by no means well organized and did not represent a united group in view of divergent personal and political intentions, nevertheless these groups were already seeking to "make trouble" for Khuang. Thamrong said he had experienced precisely that same difficulty when he was Prime Minister and went on to say that the British Parliamentary system would not work in Siam and that the only way the government could

be

CONFIDENTIAL

ผมเริ่มศึกษากรณีสวรรคตของในหลวงอานันทมหิดลอย่างจริงจัง เมื่อประมาณ 30 ปีก่อน นอกจากอ่านหนังสือที่มีอยู่ในขณะนั้นแล้ว ผมยังได้มีโอกาสสัมภาษณ์บุคคลที่มีชีวิตร่วมสมัยทศวรรษ 2490 ที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะนั้นหลายคน รวมทั้งคนที่ได้ชื่อว่าเป็น "ลูกศิษย์ปรีดี" เช่น คุณสงวน ตุลารักษ์ คุณจรูญ สืบแสง และคุณชิต เวชประสิทธิ์[1] ท่านผู้หญิงพูนศุข ผมก็เคยได้พบพูดคุยด้วยครั้งหนึ่ง (ด้วยความช่วยเหลือของคุณ "ป้า" ฉลบชลัยย์ พลางกูร) แต่เมื่อผมถามถึงกรณีสวรรคต ท่านผู้หญิงไม่อธิบายอะไร นอกจากเสนอให้ผมไปอ่านงานของปรีดีเองที่เพิ่งตีพิมพ์ในช่วงนั้นภายใต้ชื่อ *คำตัดสินใหม่ กรณีสวรรคต ร. 8*[2] (ตัวงานนี้จริงๆ เป็นคำฟ้อง ซึ่งปรีดีเป็นผู้ร่างเอง) อันที่จริง งานชิ้นนี้ ในความเห็นของผม ไม่ได้อธิบายกรณีสวรรคตในแง่เกิดอะไรขึ้นนัก แม้จะมีประเด็นทางข้อกฎหมายบางอย่างที่น่าสนใจ

ข้อมูลอย่างหนึ่งที่ผมได้จากการสัมภาษณ์หลายคนคือ ปรีดีเองจะไม่ยอมพูดถึงกรณีสวรรคตโดยเด็ดขาด ไม่ว่ากับใคร (เรื่องนี้ ปราโมทย์ นาครทรรพ ซึ่งไม่ใช่ "ลูกศิษย์ปรีดี" เคยเล่าให้ผมฟังว่า ครั้งหนึ่งเขาเคยแวะไปเยี่ยมปรีดีที่ปารีส ระหว่างที่เดินเล่นคุยกันไป เขาเอ่ยปากถามปรีดีขึ้นมาถึงกรณีสวรรคต ปรากฏว่า ปรีดีหยุดพูดทันที และนิ่งเงียบไม่ยอมพูดอะไรทั้งสิ้น จนเขาต้องเปลี่ยนเรื่องคุยเอง) แต่อีกอย่างหนึ่งที่ผมได้รับการบอกเล่าเสมอ โดยเฉพาะจาก "ลูกศิษย์อาจารย์" คือ "อาจารย์ปรีดีเป็นผู้ปกป้องราชบัลลังก์ และยอมเสียสละตัวเองอย่างสูง" นัยของข้อความที่มีลักษณะเชิง "รหัส" (coded message) แบบนี้คือ <u>ปรีดีรู้ความจริงเกี่ยวกับกรณีสวรรคต แต่ไม่ยอมเปิดเผยออกไป เพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ ทั้งๆ ที่ตัวเองต้องได้รับผลร้ายจากการไม่พูดนี้</u> แต่เมื่อผมพยายามซักให้ผู้เล่าขยายความว่า การไม่พูดความจริงจะเป็นการปกป้องราชบัลลังก์อย่างไร ก็มักได้รับความเงียบหรือการปฏิเสธที่จะพูดต่อเป็นคำตอบ (อย่าลืมว่านี่คือช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2520 ซึ่งปรีดีเองยังมีชีวิตอยู่ และกรณีสวรรคตยังมีลักษณะ "ต้องห้าม" มากกว่าปัจจุบันนี้) หลายปีหลังจากนั้น ผมมองว่า การไม่ยอมพูดสิ่งที่เขารู้หรือคิดเกี่ยวกับกรณีสวรรตโดยแท้จริงเป็น "ความผิดพลาดทางประวัติศาสตร์" ครั้งที่สองของปรีดี (เกี่ยวกับ "ความผิดพลาดทางประวัติศาสตร์" ครั้งแรกของปรีดีในทัศนะของผม ดูบทความชื่อนี้ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*)[3] แต่ก็เป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจในตัวเองมากๆ ที่ใครสักคนในฐานะอย่างปรีดี จะคิดว่า "ยอมเสียสละ" หรือยอม "รับเคราะห์" ในเรื่องอย่างกรณีสวรรคตเสียเอง (อันที่จริง แน่นอนว่า ไม่เพียงปรีดีที่ต้อง "รับเคราะห์" ในเรื่องนี้ ผู้ที่ "รับเคราะห์" มากที่สุด คือ คุณชิต สิงหเสนี

[1] คุณชิต เวชประสิทธิ์เป็นหนึ่งในคณะทนายจำเลย นอกจากนี้ ก่อนรัฐประหาร 16 กันยายน 2500 คุณชิตเป็น 1 ใน 2 "ลูกศิษย์อาจารย์" ที่ "นำสาร" จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปให้ปรีดี พนมยงค์ที่เมืองจีน เสนอให้กลับมาร่วมมือกันต่อสู้กับพวกนิยมเจ้า โดยรื้อฟื้นคดีสวรรคตขึ้นใหม่ - ผมเล่าเรื่องนี้ไว้ในบทความเรื่อง "ปรีดี พนมยงค์, จอมพล ป., กรณีสวรรคต และรัฐประหาร 2500" รวมอยู่ในหนังสือของผม *ประวัติ-ศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544), หน้า 31-35 และ "50 ปีการประหารชีวิต 17 กุมภาพันธ์ 2498" ใน *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2548), หน้า 64-80 หรือฉบับออนไลน์ที่ http://somsakwork.blogspot.com/2006/06/blog-post.html

[2] ปรีดี พนมยงค์, *คำตัดสินใหม่ กรณีสวรรคต ร. 8 โดยคำพิพากษาศาลแพ่ง หมายเลขคดีแดงที่ 5810/2522 (วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2522)* (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์, 2523)

[3] สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "ความผิดพลาดทางประวัติศาสตร์ของปรีดี พนมยงค์," *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า 3-8

คุณบุศย์ ปัทมศริน และคุณเฉลียว ปทุมรส 3 จำเลยในกรณีสวรรคตที่ถูกประหารชีวิตไป–ผมได้รับการบอกเล่าในลักษณะเดียวกันว่า 3 ท่านนั้นได้เสียสละอย่างสูงเพื่อสถาบันกษัตริย์เช่นกัน)

อะไรคือสิ่งที่ปรีดีไม่ยอมพูดเกี่ยวกับกรณีสวรรคต? ปรีดีไม่ใช่ "พยานรู้เห็นในที่เกิดเหตุ" ก็จริง เพราะไม่ได้อยู่บริเวณพระที่นั่งบรมพิมาณ ในแง่นี้ เขาย่อมไม่สามารถ "เห็น" ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างในที่นั้น (ไม่เหมือนคุณชิตและคุณบุศย์–คุณเฉลียวเองก็ไม่เกี่ยวข้องกับที่เกิดเหตุเช่นกัน อันที่จริง เรียกว่าไม่เกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตเลย แต่ถูกลากเข้าไปเป็นจำเลย เพื่อเป็นข้ออ้างเชื่อมโยงปรักปรำปรีดีเท่านั้น) แต่กรณีสวรรคตมีผลกระทบต่อชีวิตของปรีดีโดยตรงมหาศาลเพียงใด คงไม่ต้องอธิบาย ยังไม่ต้องพูดถึงผลกระทบมหาศาลต่อประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่ปรีดีมีบทบาทสำคัญอยู่ด้วย ดังนั้น อย่างไรเสีย ปรีดีจะต้องคิดและพยายามหาคำอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นแน่นอน โดยเฉพาะหลังจากเขาถูกรัฐประหารหมดอำนาจไปโดยข้ออ้างกรณีสวรรคตด้วย แทบไม่ต้องสงสัยเลยว่า ปรีดีจะต้องมีข้อสรุป หรืออย่างน้อยที่สุดคือ ทฤษฎีหรือสมมติฐานเกี่ยวกับกรณีสวรรตแน่ (และไม่ใช่เพียงแค่สรุปว่า "อธิบายไม่ได้"–ถ้าเราพิจารณาถึงความสำคัญของกรณีนี้ต่อตัวเขาเอง) อันที่จริง หลังจากผมได้ศึกษากรณีสวรรตมาหลายปี ผมพบว่า การอธิบายว่าเกิดอะไรขึ้นในกรณีนั้น หาใช่เรื่อง "ลึกลับซับซ้อน" อย่างมากมายแต่อย่างใด "ปริศนา" ที่แท้จริงของกรณีนี้ ไม่ใช่อยู่ที่การอธิบายไม่ได้ว่าเกิดอะไรขึ้น แต่อยู่ที่ว่าทำไมการอธิบายที่ไม่ได้ยากเย็นอะไรนัก จึงไม่ได้ถูกนำเสนอแต่ต้น (ซึ่งยิ่งทำให้ผมมั่นใจเด็ดขาดว่า ปรีดีเองจะต้องสามารถอธิบายได้หรือมีคำอธิบายกรณีนี้แน่นอน)[4]

แต่เรื่องนี้–ที่ว่าปรีดีต้องมีทฤษฎี/คำอธิบายเกี่ยวกับกรณีสวรรคต–ผมไม่สามารถพิสูจน์ยืนยันได้เป็นเวลานาน และโดยเฉพาะไม่สามารถยืนยันได้ว่าทฤษฎีหรือคำอธิบายดังกล่าว (ถ้ามี) จะออกมาในรูปใด

...จนกระทั่งเมื่อเร็วๆ นี้

ผมถูกทำให้ตระหนักถึงการมีอยู่ของเอกสารที่พาดพิงถึงกรณีสวรรคตฉบับหนึ่ง เอกสารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ผู้ซึ่งปรีดีไว้วางใจให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากเขา (พูดด้วยภาษาสมัยนี้คือเป็นนายกฯ "นอมินี" ของปรีดีนั่นเอง) <u>ได้เคยระบุอย่างชัดเจนว่าหลักฐานที่ได้จากการสืบสวนของเจ้าหน้าที่ ในสมัยที่เขาเป็นรัฐบาลบ่งบอกว่าใครคือผู้ต้องสงสัยแท้จริงในกรณีสวรรคต</u> (แน่นอน ไม่ใช่

[4] ดูบทความชุด "ปริศนากรณีสวรรคต" ตอนที่ 1 และ 2 ของผม ใน *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2551), หน้า 116-135 หรือฉบับออนไลน์ที่ http://somsakwork.blogspot.com/2007/11/blog-post.html

3 ท่านที่ตกเป็นจำเลยหลังรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490) ที่สำคัญ การระบุของหลวงธำรงเช่นนี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่มาทำหลังเหตุการณ์นับสิบปี แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นเอง คือหลังรัฐประหารเพียงไม่กี่เดือน (หรือหลังกรณีสวรรคตไม่ถึง 2 ปี)

พูดง่าย ๆ คือ <u>ตั้งแต่ไม่นานหลังการสวรรคตของในหลวงอานันทมหิดล และก่อนที่จะเกิดรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 หลวงธำรง–และแทบไม่ต้องสงสัยว่าตัวปรีดีเอง–มีข้อสรุปอยู่แล้วว่าใครคือผู้ต้องสงสัยแท้จริง</u>...

หนังสือและวิทยานิพนธ์ของแดเนียล ไฟน์แมน

ผมขอเริ่มด้วยการเล่าว่า ผมถูกนำไปสู่เอกสารดังกล่าวได้อย่างไร เพราะเรื่องนี้มีความน่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตอยู่เหมือนกัน คือเมื่อเร็ว ๆ นี้ ผมได้รับการบอกเล่าว่า หนังสือ *A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958* ของ Danial Fineman (แดเนียล ไฟน์แมน)[5] มีตอนหนึ่งกล่าวถึงกรณีสวรรคต ความน่าสนใจอยู่ที่ว่า ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของไฟน์แมนซึ่งเป็นต้นฉบับของหนังสือนั้น ตอนเดียวกันนี้ มีข้อความที่แตกต่างออกไปจากหนังสืออย่างสำคัญมาก

20 LEARNING TO LIVE WITH PHIBUN

ment efforts to sell rice below market value to Malaya, as demanded by the British, and partly due to the government's own ill-considered price controls and regulations, smuggling and illegal trafficking of rice proliferated. As profit-maximizing merchants and corrupt officials saw to it that grain found its way only to those buyers willing to pay more than the official rates, major towns suffered shortages. Worst of all for Pridi, Thongbleo Cholaphum, his close associate and head of the hopelessly corrupt and inefficient Food Distribution Organization, attracted most of the attention.[14] Corruption had long plagued Thailand, and the inflation that Pridi failed to curb was more the fault of Phibun and the Japanese than himself, but an increasingly vigorous press in a polarized political atmosphere ensured that these two problems weakened Pridi.

The mysterious death in June 1946 of King Ananda Mahidol added another weight for the unlucky Pridi to carry. Although the circumstances of the death, the result of a gunshot to the head suffered in the palace, have never been determined with certainty, from the beginning, the incident detracted from Pridi's reputation. Few believed the government's initial claim that the king had accidentally shot himself, and suspicions grew when a commission Pridi appointed ruled out accident as a cause of death. No credible evidence linking Pridi to the king's death exists, but the old assertion that Pridi held republican sympathies, because of his leadership in the 1932 coup, made him vulnerable on the issue. Khuang and the royalists blamed Pridi almost immediately. They spread rumors that Pridi was behind the tragedy, and the pro-Democrat newspaper, *Prachathipatai* (Democracy), criticized Pridi's handling of the investigation and the government's negligence in protecting the monarchy.[15] Seni and Kukrit Pramoj went to the U.S. embassy within hours of the incident to accuse Pridi of involvement.[16] In response, Pridi showed his own readiness to play political hardball. He declared a short state of emergency, censored the press attacks, and briefly arrested two editors and two opposition members of Parliament. In the end, though, the controversy forced Pridi to resign in favor of a supporter from the Constitutional Front Party, Thamrong Nawasawat (Rear Admiral *Luang* Thawan Thamrong-nawasawat).

As Pridi bungled this series of crises, a restless and bitter army confronted the civilian government with a more serious danger. The ouster of Phibun and his supporters in 1944 had brought the antimilitary forces only a respite. Though lacking a strong leader, the army remained powerful, and many soldiers were determined to regain their previous preeminence. Disgruntled officers resented troop cutbacks Pridi ordered in the postwar years and fumed over the humiliation of

NOTES TO PAGES 18–21 267

Research Notes and Discussions no. 6 (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1977), 21–41.

6. Reynolds, "Ambivalent Allies," 470, 479, 544–545, 585, 591.

7. Ibid., 610.

8. For the peace settlements with the Allies, see Larry Allen Niksch, "United States Foreign Policy in Thailand's World War II Peace Settlements with Great Britain and France" (Ph.D. diss., Georgetown University, 1975).

9. The 1932 constitution provided for both elected and appointed members of parliament. The January 1946 polls filled the elected seats, and the August polls filled the formerly appointed seats, which Pridi's May 1946 constitution made elected. On the 1946 constitution and elections, as well as for the best history of the Free Thai, see Sornsak Ngamkhajornkulkit, *Khabuankan Seri Thai kap Khwamkhatyaeng Thang Kanmeuang phainai Prathet Thai, 2481–2492* [The Free Thai Movement and Political Conflict in Thailand, 1938–1949] (Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 1988), 209–221.

10. The 1932 Promoters' "People's Party" was what political scientist David A. Wilson, describes as a *khana,* not a genuine party. Wilson defines *khana* as "the Thai term for a semiformal group." Examples of *khana* are the 1932 Promoters Party, the 1947 Coup Group, and the 1957 Military Group. Although *khana* are semiformal, private groups, Wilson explains, their role is public. Membership is initially determined by participation in a coup or some activity involving risk, and vows are exchanged upon formation of the group. Not cliques but aggregations of cliques, *khana* are "exclusive and fraternal in nature" and have something of the quality of secret societies. David A. Wilson, *Politics in Thailand* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1962), 246–248.

11. Sornsak, *Khabuankan,* 38.

12. *Bangkok Post,* August 10 and 21, 1946. Because he could also count on the support of many independent members of parliament, Pridi's majority was actually larger than these figures would suggest. In general, it is hard to be precise about party representation in Parliament in the 1940s and 1950s. Members often switched parties, and party configurations in the assembly changed regularly. Figures cited here and elsewhere on party representation should be taken only as approximations.

13. James C. Ingram, *Economic Change in Thailand, 1850–1970* (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1971), 163–165; Charivat, *Thai Foreign Policy,* 286.

14. Sornsak, *Khabuankan,* 127–128.

15. Suchin Tantikun, *Rathaprahan P.S. 2490* [The 1947 Coup d'État] (Bangkok: Social Science Association of Thailand, 1972), 52–53.

16. Niksch, "United States Foreign Policy," 191.

17. *Luang* Sukhum and Atthakit Phanomyong, "Political Developments in Siam Since the Coup D'Etat of Nov. 8, 1947," September 27, 1948, box 74, document 780, William J. Donovan Papers, U.S. Army Military History Institute, U.S. Army War College, Carlisle, Pennsylvania.

ภาพหนังสือของไฟน์แมน แสดงหน้าที่พูดถึงกรณีสวรรคตตอนต้นของหนังสือ (ซ้ายมือ) และหน้าเชิงอรรถที่เกี่ยวข้องตอนท้ายของหนังสือ (ขวามือ)

[5] Daniel Fineman, *A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1997).

หนังสือ *A Special Relationship* ของไฟน์แมนเป็นที่รู้จักกันดีในแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะในส่วนที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 2490 หลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน ไฟน์แมนได้ทำการค้นคว้าหลักฐานทั้งชั้นต้นและชั้นรองของไทยและต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ทั้งหลักฐานจดหมายเหตุ การสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัย และสิ่งตีพิมพ์ ปัจจุบันหนังสือของไฟน์แมนได้รับการยอมรับเป็นงานอ้างอิงมาตรฐานในหัวข้อที่เขาศึกษา

ในตอนต้นของหนังสือ ก่อนที่จะเข้าสู่เรื่องการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 2490 ไฟน์แมนได้กล่าวปูพื้นถึงเหตุการณ์ในช่วงประมาณ 1-2 ปีก่อนการรัฐประหาร ซึ่งเป็นช่วงที่ปรีดี พนมยงค์เป็นใหญ่ทางการเมือง ซึ่งแน่นอนว่า หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงกรณีสวรรคต ข้อความสั้นๆ ของไฟน์แมนในตอนนี้ แม้จะเป็นการสรุปที่ดีแต่ก็ไม่ได้มีอะไรที่ใหม่หรือน่าสนใจเป็นพิเศษ หลังจากบรรยายว่าปรีดีในฐานะนายกรัฐมนตรีต้องเผชิญกับปัญหาหนักในเรื่องภาวะเงินเฟ้อหลังสงครามและปัญหาการคอร์รัปชั่นในวงการรัฐบาลแล้ว ไฟน์แมนกล่าวว่า[6]

political atmosphere ensured that these two problems weakened Pridi.

The mysterious death in June 1946 of King Ananda Mahidol added another weight for the unlucky Pridi to carry. Although the circumstances of the death, the result of a gunshot to the head suffered in the palace, have never been determined with certainty, from the beginning, the incident detracted from Pridi's reputation. Few believed the government's initial claim that the king had accidentally shot himself, and suspicions grew when a commission Pridi appointed ruled out accident as a cause of death. No credible evidence linking Pridi to the king's death exists, but the old assertion that Pridi held republican sympathies, because of his leadership in the 1932 coup, made him vulnerable on the issue. Khuang and the royalists blamed Pridi almost immediately. They spread rumors that Pridi was behind the tragedy, and the pro-Democrat newspaper, *Prachathipatai* (Democracy), criticized Pridi's handling of the investigation and the government's negligence in protecting the monarchy.[15] Seni and Kukrit Pramoj went to the U.S. embassy within hours of the incident to accuse Pridi of involvement.[16] In response, Pridi showed his own readiness to play political hardball. He

15. Suchin Tantikun, *Rathaprahan P.S. 2490* [The 1947 Coup d'État] (Bangkok: Social Science Association of Thailand, 1972), 52–53.
16. Niksch, "United States Foreign Policy," 191.

การสวรรคตอย่างลึกลับในเดือนมิถุนายน 2489 ของในหลวงอานันทมหิดลเพิ่มปัญหาหนักขึ้นอีกให้ปรีดีผู้โชคไม่ดีต้องแบกรับ. แม้ว่าสภาพแวดล้อมของการสวรรคต, จากการถูกปืนยิงที่พระเศียรในพระราชวัง, ไม่เคยได้รับการสรุปอย่างแน่นอนลงไป, ตั้งแต่ต้นเหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความเสียหายแก่ชื่อเสียงของปรีดี. น้อยคนเชื่อแถลงการณ์ของรัฐบาลที่ว่าในหลวงทรงยิงพระองค์เองโดยอุบัติเหตุ, และ

[6] Daniel Fineman, *A Special Relationship*, p. 20.

ความระแวงสงสัยยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อคณะกรรมการที่ปรีดีตั้งขึ้นตัดอุบัติเหตุออกจากสาเหตุของการสวรรคต. ไม่มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือใดๆ ที่จะเชื่อมโยงปรีดีเข้ากับการสวรรคต, แต่ข้อกล่าวหาเดิมๆ ที่ว่าปรีดีมีความคิดเอียงไปทางสาธารณรัฐนิยม, เพราะเขาเป็นผู้นำการยึดอำนาจ 2475, ทำให้ปรีดีตกอยู่ในฐานะถูกโจมตีได้ง่ายในเรื่องนี้. ควงกับพวกนิยมเจ้าโทษปรีดีเกือบจะทันทีที่เกิดเรื่องขึ้น. พวกเขาปล่อยข่าวลือว่าปรีดีอยู่เบื้องหลังโศกนาฏกรรมนี้, หนังสือพิมพ์ฝ่ายพรรคประชาธิปัตย์ชื่อ *ประชาธิปไตย* วิจารณ์การจัดการสืบสวนของปรีดีและกล่าวหาว่ารัฐบาลปรีดีปล่อยปละละเลยเรื่องการพิทักษ์สถาบันกษัตริย์.[15] เสนีย์และคึกฤทธิ์ ปราโมชไปที่สถานทูตอเมริกันหลังการสวรรคตเพียงไม่กี่ชั่วโมงเพื่อไปกล่าวหาว่าปรีดีเกี่ยวข้องกับการสวรรคต.[16]

[15] สุชิน ตันติกุล, *รัฐประหาร พ.ศ. 2490* (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 52-53

[16] Larry Allen Niksch, "United States Foreign Policy in Thailand's World War II Peace Settlement with Great Britain and France," Ph.D. dissertation, Georgetown University, 1975, 191.

สิ่งที่ผู้อ่านหนังสือของไฟน์แมนแทบทุกคนคงไม่ทราบก็คือ ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของเขาซึ่งถูกนำมาปรับปรุงเป็นหนังสือนั้น[7] ส่วนเดียวกันนี้ มีข้อความแตกต่างออกไป (ผมเองก็ไม่ทราบมาก่อน) โดยไฟน์แมนได้เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ ดังนี้ (ผมจำเป็นต้องเซ็นเซอร์ข้อความบางตอน)

As if these burdens were not enough, the mysterious death in June 1946 of King Ananda Mahidol added another weight for the unlucky Pridi to carry. Although the circumstances of the death, the result of a gunshot to the head suffered in the palace, have never been determined with certainty, from the beginning, the incident detracted from Pridi's reputation. Few believed the government's initial claim that the king had accidentally shot himself, and suspicions grew when a commission Pridi appointed ruled out accident as a cause of death. The most plausible explanation of events is that [redacted] killed Ananda [redacted] and that Pridi's government withheld evidence to [redacted],[15] but the old assertion that Pridi held republican sympathies, because of his leadership in the 1932 coup, led to the allegation that he killed the king to eliminate the monarchy. Khuang and the royalists blamed Pridi almost immediately. They spread rumors that Pridi was behind the tragedy, and the pro-Democrat newspaper, *Prachathipatai* ("Democracy"), criticized Pridi's handling of the investigation and the

[7] Daniel Mark Fineman, "The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958," Ph.D. dissertation, Yale University, 1993.

ราวกับว่าภาระเหล่านี้ยังไม่หนักหนาสาหัสพอ, การสวรรคตอย่างลึกลับในเดือนมิถุนายน 2489 ของในหลวงอานันทมหิดลเพิ่มปัญหาหนักขึ้นอีกให้ปรีดีผู้โชคไม่ดีต้องแบกรับ. แม้ว่า สภาพแวดล้อมของการสวรรคต, จากการถูกปืนยิงที่พระเศียรในพระราชวัง, ไม่เคยได้รับการสรุปอย่างแน่นอนลงไป, ตั้งแต่ต้น เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความเสียหายแก่ชื่อเสียงของปรีดี. น้อยคนเชื่อแถลงการณ์ของรัฐบาลที่ว่าในหลวงทรงยิงพระองค์เองโดยอุบัติเหตุ, และความระแวงสงสัยยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อคณะกรรมการที่ปรีดีตั้งขึ้นตัดอุบัติเหตุออกจากสาเหตุของการสวรรคต. คำอธิบายที่สมเหตุสมผลที่สุด (plausible) ของกรณีนี้คือ [redacted] ฆ่าอานันท์ [redacted] แล้วรัฐบาลปรีดีปกปิดหลักฐานไว้เพื่อ [redacted],[15] แต่ข้อกล่าวหาเดิม ๆ ที่ว่าปรีดีมีความคิดเอียงไปทางสาธารณรัฐนิยม, เพราะเขาเป็นผู้นำการยึดอำนาจ 2475, ทำให้ปรีดีถูกกล่าวหาว่าฆ่าในหลวงเพื่อล้มล้างสถาบันกษัตริย์. ควงกับพวกนิยมเจ้าโทษปรีดีเกือบจะทันทีที่เกิดเรื่องขึ้น. พวกเขาปล่อยข่าวลือว่าปรีดีอยู่เบื้องหลังโศกนาฏกรรมนี้, หนังสือพิมพ์ฝ่ายพรรคประชาธิปัตย์ชื่อ *ประชาธิปไตย* วิจารณ์การจัดการสืบสวนของปรีดี...

และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ ในเชิงอรรถที่ 15 ซึ่งกำกับประโยคที่ผมเซ็นเซอร์บางส่วนออกนี้ ไฟน์แมนเขียนว่า

---

[15] Thamrong Nawasawat, prime minister after Pridi resigned in the wake of the king's death, confidentially told the U.S. ambassador that the evidence accumulated in the investigation implicated [redacted], but that, for obvious reasons, the government could not come out with the truth [USNA, Memorandum of conversation by Stanton, March 31, 1948, 892.00/3-3148, RG 59]. Such an explanation is consistent with Pridi's later behavior. Until he died, Pridi refused to discuss the case, though he told associates he knew who was responsible [Confidential interview, Bangkok]. Journalist Rayne Kruger's *The Devil's Discus* (London: Cassell, 1964), the only systematic study of the death, also concludes that [redacted] killed Ananda.

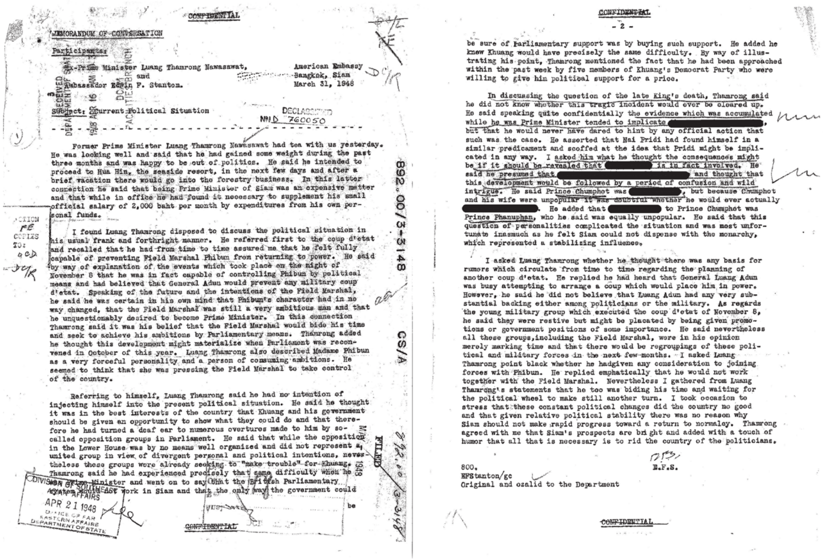
[15] ธำรงนาวาสวัสดิ์, นายกรัฐมนตรีหลังปรีดีลาออกจากผลสะเทือนของการสวรรคต, บอกเอกอัครราชทูตอเมริกันอย่างเป็นความลับว่า หลักฐานที่รวบรวมได้จากการสืบสวนมัดตัว (implicated) [redacted] , แต่ว่า, ด้วยเหตุผลที่รู้ๆ กันอยู่, รัฐบาล [ของเขา] ไม่สามารถเปิดเผยความจริงนี้ออกมาได้ (USNA, Memorandum of conversation by Stanton, March 31, 1948, 892.00/3-3148, RG 59). คำอธิบายเช่นนี้สอดคล้องกับพฤติกรรม

ในภายหลังของปรีดี. จนกระทั่งถึงแก่กรรม, ปรีดีปฏิเสธที่จะถกกรณีสวรรคต, แม้ว่าเขาจะบอกคนใกล้ชิดว่าเขารู้ว่าใครคือผู้รับผิดชอบต่อการสวรรคต (สัมภาษณ์ผู้ไม่เปิดเผยชื่อ โดยผู้เขียนวิทยานิพนธ์, กรุงเทพ). *The Devil's Discus* [*กงจักรปีศาจ*] (London: Cassell, 1964) ของนักหนังสือพิมพ์ เรย์น ครูเกอร์, งานชิ้นเดียวที่ศึกษากรณีสวรรคตอย่างเป็นระบบ, ก็สรุปว่า [redacted] ฆ่าอานันท์เช่นกัน.

ขอให้สังเกตว่า ในส่วนที่เป็นความเห็นของไฟน์แมนเองในเชิงอรรถ ที่กล่าวถึง "พฤติกรรมในภายหลังของปรีดี" เกี่ยวกับกรณีสวรรคตนั้น ไฟน์แมนได้รับข้อมูลจากคนในแวดวงของปรีดีในทำนองเดียวกับผม ที่เล่าไว้ตอนต้นบทความ (นั่นคือ ปรีดีไม่ยอมพูดถึงกรณีสวรรคต แต่มีการพูดเป็นนัยๆ ในหมู่ผู้สนับสนุนว่า เขารู้ว่าการสวรรคตเกิดได้อย่างไร) ในส่วนที่ไฟน์แมนกล่าวถึงข้อสรุปของหนังสือ *กงจักรปีศาจ* นั้น อันที่จริง ถ้าพูดแบบ "เป็นทางการ" แล้ว เรย์น ครูเกอร์เสนอว่าในหลวงอานันท์ปลงพระชนม์พระองค์เองอันมีสาเหตุมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กับเพื่อนสาวชาวสวิส (ไม่ใช่สรุปว่าถูกผู้อื่นปลงพระชนม์อย่างที่ไฟน์แมนเขียน) อย่างไรก็ตาม มีผู้เสนอเช่นกันว่า หากอ่านแบบ "ระหว่างบรรทัด" ข้อสรุปของครูเกอร์เป็นแบบเดียวกับที่ไฟน์แมนกล่าวถึง

บันทึกการสนทนาระหว่างหลวงธำรงกับทูตสแตนตัน

"Memorandum of conversation by Stanton, March 31, 1948" หรือ "บันทึกช่วยจำการสนทนาของ [เอกอัครราชทูต] สแตนตัน [กับธำรงนาวาสวัสดิ์] วันที่ 31 มีนาคม 2491" ที่ไฟน์แมนอ้างถึงในเชิงอรรถที่ 15 นี้ ต้นฉบับจริงยังมีอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Archives and Records Administration หรือ NARA) โดยความอนุเคราะห์ของคุณ Amy Reytar (เอมี เรย์ตาร์) เจ้าหน้าที่ NARA ได้ช่วยหาหมวดหมู่ที่เก็บเอกสารดังกล่าว และได้กรุณาถ่ายสำเนาส่งมาให้ผมดังนี้ (ส่วนที่เซ็นเซอร์เป็นของผมเอง ไม่ใช่ในสำเนาต้นฉบับจริง ข้อมูลอ้างอิงของเอกสารคือ "USNA, Memorandum of Conversation by Stanton, March 31, 1948, CDF 892.00/3-3148 RG 59" in box 7251 at Stack 250/ Row 38/ Compartment 24/ Shelf 1)

CONFIDENTIAL

MEMORANDUM OF CONVERSATION

Participants:

Ex-Prime Minister Luang Thamrong Nawasawat,
and
Ambassador Edwin F. Stanton.

American Embassy
Bangkok, Siam
March 31, 1948

Subject: Current Political Situation

DECLASSIFIED
NND 760050

Former Prime Minister Luang Thamrong Nawasawat had tea with us yesterday. He was looking well and said that he had gained some weight during the past three months and was happy to be out of politics. He said he intended to proceed to Hua Hin, the seaside resort, in the next few days and after a brief vacation there would go into the forestry business. In this latter connection he said that being Prime Minister of Siam was an expensive matter and that while in office he had found it necessary to supplement his small official salary of 2,000 baht per month by expenditures from his own personal funds.

I found Luang Thamrong disposed to discuss the political situation in his usual frank and forthright manner. He referred first to the coup d'etat and recalled that he had from time to time assured me that he felt fully capable of preventing Field Marshal Phibun from returning to power. He said by way of explanation of the events which took place on the night of November 8 that he was in fact capable of controlling Phibun by political means and had believed that General Adun would prevent any military coup d'etat. Speaking of the future and the intentions of the Field Marshal, he said he was certain in his own mind that Phibun's character had in no way changed, that the Field Marshal was still a very ambitious man and that he unquestionably desired to become Prime Minister. In this connection Thamrong said it was his belief that the Field Marshal would bide his time and seek to achieve his ambitions by Parliamentary means. Thamrong added he thought this development might materialize when Parliament was reconvened in October of this year. Luang Thamrong also described Madame Phibun as a very forceful personality and a person of consuming ambitions. He seemed to think that she was pressing the Field Marshal to take control of the country.

Referring to himself, Luang Thamrong said he had no intention of injecting himself into the present political situation. He said he thought it was in the best interests of the country that Khuang and his government should be given an opportunity to show what they could do and that therefore he had turned a deaf ear to numerous overtures made to him by so-called opposition groups in Parliament. He said that while the opposition in the Lower House was by no means well organized and did not represent a united group in view of divergent personal and political intentions, nevertheless these groups were already seeking to "make trouble" for Khuang. Thamrong said he had experienced precisely that same difficulty when he was Prime Minister and went on to say that the British Parliamentary system would not work in Siam and that the only way the government could be

DIVISION OF SOUTHEAST ASIAN AFFAIRS
APR 21 1948
OFFICE OF FAR EASTERN AFFAIRS
DEPARTMENT OF STATE

CONFIDENTIAL

892.00/3-3148

CONFIDENTIAL

\- 2 -

be sure of Parliamentary support was by buying such support. He added he knew Khuang would have precisely the same difficulty. By way of illustrating his point, Thamrong mentioned the fact that he had been approached within the past week by five members of Khuang's Democrat Party who were willing to give him political support for a price.

In discussing the question of the late King's death, Thamrong said he did not know whether this tragic incident would ever be cleared up. He said speaking quite confidentially the evidence which was accumulated while he was Prime Minister tended to implicate [redacted], but that he would never have dared to hint by any official action that such was the case. He asserted that Nai Pridi had found himself in a similar predicament and scoffed at the idea that Pridi might be implicated in any way. I asked him what he thought the consequences might be if it should be revealed that [redacted] is in fact involved. He said he presumed that [redacted] and thought that this development would be followed by a period of confusion and wild intrigue. He said Prince Chumphot was [redacted], but because Chumphot and his wife were unpopular it was doubtful whether he would ever actually [redacted]. He added that [redacted] to Prince Chumphot was Prince Phanuphan, who he said was equally unpopular. He said that this question of personalities complicated the situation and was most unfortunate inasmuch as he felt Siam could not dispense with the monarchy, which represented a stabilizing influence.

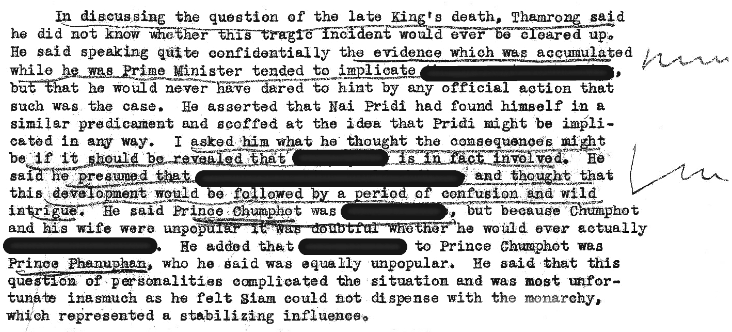
I asked Luang Thamrong whether he thought there was any basis for rumors which circulate from time to time regarding the planning of another coup d'etat. He replied he had heard that General Luang Adun was busy attempting to arrange a coup which would place him in power. However, he said he did not believe that Luang Adun had any very substantial backing either among politicians or the military. As regards the young military group which executed the coup d'etat of November 8, he said they were restive but might be placated by being given promotions or government positions of some importance. He said nevertheless all these groups, including the Field Marshal, were in his opinion merely marking time and that there would be regroupings of these political and military forces in the next few months. I asked Luang Thamrong point black whether he hadgiven any consideration to joining forces with Phibun. He replied emphatically that he would not work together with the Field Marshal. Nevertheless I gathered from Luang Thamrong's statements that he too was biding his time and waiting for the political wheel to make still another turn. I took occasion to stress that these constant political changes did the country no good and that given relative political stability there was no reason why Siam should not make rapid progress toward a return to normalcy. Thamrong agreed with me that Siam's prospects are bright and added with a touch of humor that all that is necessary is to rid the country of the politicians.

E.F.S.

800.
EFStanton/gc
Original and ozalid to the Department

CONFIDENTIAL

ตาม "บันทึกช่วยจำ" นี้ เอ็ดวิน สแตนตัน (Edwin Stanton) เอกอัครราชทูตอเมริกันประจำไทย ได้พบดื่มน้ำชาและพูดคุยสถานการณ์กับหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2491 ("เมื่อวานนี้" ใน "บันทึกช่วยจำ") หลวงธำรงให้ความเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การเมืองไทยในขณะนั้นหลายประเด็น ที่สำคัญคือ เขายืนยันว่า หลวงพิบูล (จอมพล ป.) เป็นคนทะเยอทะยานไม่เปลี่ยนแปลง และจะไม่ยอมอยู่เฉย ต้องหาทางกลับมาเป็นนายกฯ อีก เขาเดาว่า พิบูลอาจจะพยายามทำเช่นนั้นในเดือนตุลาคม เมื่อมีประชุมสภารอบใหม่ (ดังที่ทราบกันดีว่า คำทำนายนี้เป็นจริงเร็วกว่าที่หลวงธำรงคาดไว้มาก คือเพียง 1 สัปดาห์ต่อมา เมื่อคณะรัฐประหารได้ "จี้" ให้นายควงออกจากตำแหน่งนายกฯ เมื่อวันที่ 6 เมษายน) หลังจากนั้น การสนทนาได้พาดพิงไปถึงกรณีสวรรคต สแตนตันได้บันทึกไว้ดังนี้

In discussing the question of the late King's death, Thamrong said he did not know whether this tragic incident would ever be cleared up. He said speaking quite confidentially the evidence which was accumulated while he was Prime Minister tended to implicate [redacted], but that he would never have dared to hint by any official action that such was the case. He asserted that Nai Pridi had found himself in a similar predicament and scoffed at the idea that Pridi might be implicated in any way. I asked him what he thought the consequences might be if it should be revealed that [redacted] is in fact involved. He said he presumed that [redacted] and thought that this development would be followed by a period of confusion and wild intrigue. He said Prince Chumphot was [redacted], but because Chumphot and his wife were unpopular it was doubtful whether he would ever actually [redacted]. He added that [redacted] to Prince Chumphot was Prince Phanuphan, who he said was equally unpopular. He said that this question of personalities complicated the situation and was most unfortunate inasmuch as he felt Siam could not dispense with the monarchy, which represented a stabilizing influence.

ในการถกปัญหาการสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ, ธำรงกล่าวว่า เขาไม่รู้ว่าเหตุการณ์อันน่าเศร้านั้นจะมีวันถูก

ทำให้กระจ่างหรือไม่. เขากล่าวว่า ขอพูดอย่างเป็นการลับมาก (quite confidentially) ว่า หลักฐานที่รวบรวมได้ในระหว่างเขาเป็นนายกรัฐมนตรี โน้มเอียงไปในทางมัดตัว (implicate) [redacted], แต่เขาไม่มีวันที่จะกล้าแม้แต่จะเพียงแสดงออกอย่างเป็นนัยๆ (hint) โดยท่าทีใดๆ ของรัฐบาล [ของเขา] ว่าความจริงคือเช่นนั้น. ธำรงยืนยันว่า ปรีดีเองก็ตกอยู่ในสภาพลำบาก (predicament) แบบเดียวกันนี้ และบอกปัดข้อกล่าวหาที่ว่าปรีดีอาจจะมีส่วนพัวพัน (implicated) ใดๆ กับการสวรรคต. ผมถามธำรงว่า เขาคิดว่าจะเกิดอะไรขึ้นถ้าหากจะมีการเปิดเผยว่า อันที่จริง [redacted] เกี่ยวข้อง (involved) ในการสวรรคต. ธำรงกล่าวว่า เขาสันนิษฐานว่า [redacted] แล้วหลังจากนั้น ก็คงมีช่วงเวลาที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายสับสนและการคบคิดวางแผนลับลมคมในอย่างขนานใหญ่ (wild intrigue). ธำรงกล่าวว่า พระองค์เจ้าจุมภฏคือ [redacted], แต่เนื่องจากจุมภฏและชายาไม่เป็นที่นิยม (unpopular) ทำให้สงสัยว่าเขาจะมีโอกาสได้ [redacted] เลยหรือไม่. ธำรงกล่าวว่า [redacted] จากพระองค์เจ้าจุมภฏคือ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ซึ่งเขากล่าวว่าก็ไม่เป็นที่นิยมพอๆ กัน. เขากล่าวว่า ปัญหาตัวบุคคล (question of personalities) นี้ ทำให้สถานการณ์ยุ่งยากซับซ้อนขึ้นและนับเป็นโชคไม่ดี เพราะเขารู้สึกว่าสยามไม่สามารถขาดสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดเสถียรภาพ.

ความสำคัญของ "บันทึกช่วยจำ" ต่อการศึกษากรณีสวรรคต

ผมเห็นว่า "บันทึกช่วยจำ" ที่สแตนตันบันทึกสิ่งที่หลวงธำรงพูดเกี่ยวกับกรณีสวรรคตนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือเป็นหลักฐานยืนยันประเด็นบางประเด็นเกี่ยวกับกรณีสวรรคตที่ก่อนหน้านี้ไม่เป็นที่รู้กันมาก่อนหรือเป็นเพียงการสันนิษฐานไม่สามารถยืนยันได้ ดังนี้

1) ปรีดีและหลวงธำรงมีข้อสรุปว่าใครคือผู้ต้องสงสัยกรณีสวรรคต ตั้งแต่ก่อนรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490

หลวงธำรงไม่เพียงแต่บอกสแตนตันว่าผลการสืบสวนหาหลักฐานกรณีสวรรคตในสมัยเขาเป็นนายกฯ ได้ข้อสรุปอย่างไร เขายังยืนยันว่า "ปรีดีเองก็ตกอยู่ในสภาพลำบากแบบเดียวกัน" กับเขา

(คือมีข้อสรุปแต่ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้) หลวงธำรงหมายถึงช่วงที่ปรีดียังเป็นนายกฯ หรือหลังจากนั้น? ผมคิดว่าเป็นไปได้ทั้ง 2 กรณี กรณีแรก ปรีดีอาจจะได้ข้อสรุปจากการสืบสวนขั้นต้นของเจ้าหน้าที่และจากการคิดปะติดปะต่อเรื่องราวเองตั้งแต่หลังเกิดเหตุการณ์ใหม่ๆ หรือกรณีหลัง เนื่องจากปรีดีทนอยู่ในตำแหน่งท่ามกลางการถูกโจมตีหลังกรณีสวรรคตได้ไม่นาน และลาออกเมื่อ 21 สิงหาคม 2489 แต่เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญใหญ่หลวงของกรณีสวรรคตและความใกล้ชิดระหว่างปรีดีกับหลวงธำรง (รัฐบาลธำรงเป็นรัฐบาล "นอมินี" ของปรีดีจริง จากการอ่านรายงานประชุมคณะรัฐมนตรีของหลวงธำรง ผมพบว่า ถ้ามีประเด็นสำคัญที่จะต้องตัดสินใจ จะต้องรอปรึกษาปรีดีก่อน) เป็นไปไม่ได้ที่หลวงธำรงจะไม่คุยเรื่องนี้กับปรีดีทันทีที่ได้ข้อสรุปจากการสืบสวน ดังนั้น หลวงธำรงอาจจะหมายถึงตอนที่เขาเองเป็นนายกฯ แต่ปรีดีเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจอยู่เบื้องหลัง ก็ได้เช่นกัน โดยรูปประโยคน่าจะหมายถึงช่วงที่ปรีดีเองยังเป็นนายกฯ แต่ดูจากช่วงเวลา อาจจะเป็นกรณีหลังก็ได้ ถ้าเป็นกรณีหลัง มีความเป็นไปได้หรือไม่ว่า ปรีดีอาจจะไม่ได้เห็นด้วยกับข้อสรุปนี้เหมือนหลวงธำรง? ผมคิดว่าไม่น่าเป็นไปได้ เพราะหากเป็นเช่นนั้นหลวงธำรงก็คงจะไม่พูดกับสแตนตันอย่างมั่นใจ ทั้งยังอ้างชื่อปรีดีในลักษณะเช่นนี้

2) <u>สาเหตุที่รัฐบาลปรีดี-ธำรงดูเหมือนจะล้มเหลวในการทำความกระจ่างให้กรณีสวรรคต</u>

นี่เป็นเรื่อง irony (ตลกร้าย) สำคัญเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับกรณีนี้ นั่นคือ ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์จนถึงปัจจุบัน ข้อโจมตีใหญ่ข้อหนึ่งของฝ่ายนิยมเจ้าต่อรัฐบาลปรีดี-ธำรงคือ ไม่ทำความกระจ่างให้กับกรณีสวรรคต ล่าสุด ดูคำสัมภาษณ์ของวิมลพรรณ ปีตธวัชชัยใน *สารคดี* เมื่อเดือนตุลาคม 2549 ที่ว่า "ดิฉันและนายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร เพียงแต่ตั้งคำถามว่าในฐานะท่าน [ปรีดี] เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นทำไมไม่รับผิดชอบด้วยการทำความจริงให้ปรากฏ" แน่นอน การที่พวกนิยมเจ้าโจมตีปรีดีในประเด็นนี้ ความจริงเป็นเพียงยุทธวิธีสร้างความคลางแคลงใจเพื่อนำไปสู่ข้อกล่าวหาว่าปรีดีทำความกระจ่างไม่ได้เพราะอยู่เบื้องหลังการสวรรคต (ในกรณีคนอย่างสรรใจและวิมล-พรรณ ที่ใช้ยุทธวิธีนี้ "เพียงแต่ตั้งคำถาม..." ไม่โจมตีตรงๆ ก็คงเพราะกลัวถูกฟ้อง) แต่คำบอกเล่าของหลวงธำรงต่อสแตนตันยืนยันว่าการที่ปรีดีไม่สามารถทำให้เรื่องกระจ่าง จนกลายเป็นประเด็นให้พวกนิยมเจ้าโจมตีได้ ก็เพราะเรื่องนี้มีความเกี่ยวพันกับพวกนิยมเจ้าเอง!

3) ปัจจัยเรื่อง "สิ่งที่จะตามมา" หากปรีดีจะดำเนินการเรื่องกรณีสวรรคตให้ถึงที่สุด

ผมคิดว่า การพูดคุยของหลวงธำรงกับสแตนตันทำให้มองเห็นประเด็นใหม่ที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยมีการพูดมาก่อนในการศึกษากรณีสวรรคต นั่นคือ สาเหตุที่รัฐบาลปรีดี-ธำรง "ไม่มีวันที่จะกล้าแม้แต่จะเพียงแสดงออกอย่างเป็นนัยๆ โดยท่าทีใดๆ ของรัฐบาลว่าความจริงคือเช่นนั้น" นอกจาก "เหตุผลที่รู้ๆ กัน" ("for obvious reasons"–คำของไฟน์แมนที่สรุปจากสิ่งที่หลวงธำรงเล่า) แล้ว ในวิธีคิดของปรีดี-ธำรงในขณะนั้น ยังมีประเด็นเรื่อง "สิ่งที่จะตามมา" หากพวกเขาดำเนินการเรื่องกรณีสวรรคตอย่างถึงที่สุดด้วย นั่นคือ ปัญหาเรื่องพระองค์เจ้าจุมภฏหรือพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ พูดอีกอย่างหนึ่งคือ ผมคิดว่า จากคำพูดของหลวงธำรงทำให้เรามองเห็นว่า ปรีดีคิดว่า "ทางเลือก" ในกรณีสวรรคต หากจะมีการทำความกระจ่างจะ "ยิ่งแย่กว่าที่เป็นอยู่" เมื่อพิจารณาถึงอนาคต ที่ไม่เพียงปรีดี แต่พิบูลและบรรดามรดกทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ของ 2475 จะถูกทำลายไป ส่วนหนึ่งเพราะการคิดในกรณีสวรรคตเช่นนี้แล้ว ประเด็นนี้ต้องถือเป็นเรื่อง irony อย่างใหญ่หลวงอีกเรื่องหนึ่ง

ปัจฉิมลิขิต: สัมภาษณ์ปรีดีปี 2516, ความเห็นของสุพจน์ ด่านตระกูล

ในระหว่างที่ผมเตรียมบทความนี้ *ฟ้าเดียวกัน* ได้ตีพิมพ์จดหมายของสุพจน์ ด่านตระกูลถึง *สารคดี* เพื่อตอบโต้คำสัมภาษณ์ของวิมลพรรณที่ผมอ้างถึงข้างต้น ในจดหมายดังกล่าว สุพจน์ได้อ้างบางส่วนของคำสัมภาษณ์ของปรีดีต่อนิตยสาร *มหาราษฎร์* ในปี 2516 ดังนี้ (อธิบายเพิ่มเติมและขีดเส้นใต้เน้นคำโดยสุพจน์)

> ผมทราบว่ารัฐบาลธำรงฯ ได้นำเรื่อง [สรุปผลการสอบสวนของคณะกรรมการศาลกลางเมือง–สุพจน์] เสนอคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งมีกรมขุนชัยนาทฯ เป็นประธาน พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้ส่งเรื่องให้กรมตำรวจสืบสวนเอาตัวการที่แท้จริงในการปลงพระชนม์รัชกาลที่ 8 ตำรวจที่มีหน้าที่สืบสวนได้เริ่มวิธีสืบสวนตามหลักการที่เคยทำกันมาในกรณีที่มีผู้ถูกลอบฆ่าตายว่า ในกรณีลอบปลงพระชนม์รัชกาลที่ 8 นั้น พระองค์ได้มีสาเหตุขัดแย้งกับผู้ใดถึงขนาดที่ผู้นั้นต้องปลงพระชนม์ท่าน แล้วสถาปนา

ตนเป็นราชวงศ์ใหม่ขึ้นตามประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา

> ปรากฏว่าเมื่อรัชกาลที่ 8 สวรรคตแล้ว รัฐบาลในสมัยนั้น [รัฐบาลปรีดีฯ–สุพจน์] ได้เชิญพระราชอนุชาขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 องค์ปัจจุบัน โดยความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 พนักงานสืบสวนจึงเห็นว่า สาเหตุแห่งการปลงพระชนม์รัชกาลที่ 8 มิใช่เพราะเหตุดังกล่าว แล้วพนักงานสืบสวนจึงสืบสวนถึงสาเหตุอื่นว่า มีผู้ใดบ้างที่ได้รับประโยชน์จากการที่ปลงพระชนม์รัชกาลที่ 8 ก็เห็นว่ามหาดเล็กที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่บางพวกการเมืองโฆษณาชวนเชื่อไว้ก็มิใช่เป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการปลงพระชนม์รัชกาลที่ 8 เลย ดังนั้นจึงสืบถึงบุคคลอื่นที่ได้รับประโยชน์จากการปลงพระชนม์นั้น ซึ่งก็มีการพูดซุบซิบนินทากันว่าเป็นผู้นั้นผู้นี้ พนักงานสืบสวนจึงได้สอบถามปากคำของบางคนไว้ <u>แต่ไม่สามารถที่จะเปิดเผยในขณะนั้นได้</u> [<u>แม้ขณะนี้</u>–สุพจน์] เมื่อข่าวนี้ได้แพร่หลายออกไปก็ได้เกิดการรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 ซึ่ง<u>พรรคประชาธิปัตย์ได้ร่วมมือกับคณะรัฐประหารทำขึ้น...</u>[8]

สุพจน์ ด่านตระกูลแสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า

> ในกรณีรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490... ได้อ้างเหตุผลทำรัฐประหารตามที่ได้ประกาศเปิดเผยต่อสาธารณชนหลายประการ <u>รวมทั้งเหตุผลลึก ๆ ที่ไม่เปิดเผยคือ ล้มคดีสวรรคต</u>ที่รัฐบาลถวัลย์ฯ กำลังดำเนินอยู่ในขณะนั้น เพราะผลของการสืบสวนสอบสวนจวนจะถึงตัวฆาตกรอยู่แล้ว พวกวัวสันหลังหวะเหล่านั้นจึงสนับสนุนจอมพลผิน ชุณหะวัณและคณะ ให้ทำรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 เพื่อล้มคดีสวรรคตที่รัฐบาลนั้นกำลังดำเนินอยู่[9]

ถ้าเราอ่านคำสัมภาษณ์ของปรีดีภายใต้ข้อมูลใหม่จากบันทึกการสนทนาของหลวงธำรงกับสแตนตัน อาจจะชวนให้คิดได้ว่า ในส่วนแรกของคำสัมภาษณ์ที่ยกมานี้ ปรีดีจงใจพูดให้เข้าใจไขว้เขว (misleading) แต่หากอ่านอย่างละเอียดและพินิจพิเคราะห์ ผมคิดว่า เรากลับสามารถมองเห็นการใช้บางถ้อยคำอย่างจงใจ คือ "ปลงพระชนม์ท่าน แล้วสถาปนาตนเป็นราชวงศ์ใหม่" (แน่นอน หลังการสวรรคตของรัชกาลที่ 8 "ไม่มีการสถาปนา<u>ราชวงศ์</u>ใหม่"–ในเรื่อง

[8] สุพจน์ ด่านตระกูล, "โต้วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย," *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2552), หน้า 160

[9] *เพิ่งอ้าง*, หน้า 159-160

ที่สำคัญเช่นนี้ เป็นไปไม่ได้ที่ปรีดีจะไม่เลือกคำอย่างละเอียดลออ) ผมคิดว่า คำสัมภาษณ์ปี 2516 ของปรีดียืนยันสิ่งที่หลวงธำรงบอกสแตนตันในต้นปี 2491 ว่า ตั้งแต่ก่อนรัฐประหาร ปรีดีและธำรงมีข้อสรุปว่าเกิดอะไรขึ้น "แต่ไม่สามารถที่จะเปิดเผยข้อมูลในขณะนั้น" พูดง่าย ๆ คือ ในปี 2516 ปรีดีพยายามนำเสนอสิ่งที่หลวงธำรงบอกสแตนตันโดยซ่อนอยู่ใต้การใช้ถ้อยคำที่เหมือนจะชวนให้ไขว้เขวไปคนละทาง

แต่ในส่วนที่คำสัมภาษณ์ของปรีดีในปี 2516 เสนอว่า "เมื่อข่าวนี้ได้แพร่หลายออกไป" ว่ารัฐบาลธำรงทำการสอบสวนเรื่องที่ "ซุบซิบนินทากันว่าเป็นผู้นั้นผู้นี้" ก็เกิดรัฐประหารขึ้น และสุพจน์ "ฟันธง" ว่า "เหตุผลลึก ๆ ที่ไม่เปิดเผยคือ ล้มคดีสวรรคต" นั้น ผมยังไม่สู้จะเห็นด้วยนัก เพราะเท่าที่ผมศึกษาจากหลักฐานร่วมสมัยที่เหลืออยู่ (แน่นอนว่าไม่ครบถ้วน) ผมยังไม่พบว่า รัฐบาลธำรงได้ "แม้แต่จะเพียงแสดงออกอย่างเป็นนัย ๆ (hint)" ว่ากำลังจะเล่นงานใคร นั่นคือ หลวงธำรง (และปรีดีเอง) ในปี 2489-2490 ได้ทำตามประโยคนี้ที่หลวงธำรงบอกสแตนตันอย่างเคร่งครัดจริง ๆ ดังนั้นจึงยากที่จะมีข่าว "แพร่หลายออกไป" จนเป็นเหตุให้ "พวกวัวสันหลังหวะ" (คำของสุพจน์) ชิงทำรัฐประหารเพื่อ "ล้มคดีสวรรคต" อย่างที่ปรีดีและสุพจน์มาเสนอในภายหลัง ■